

Arm en afhankelijk

„De weigering om tot een nieuwe internationale economische orde te komen luidde de periode in die in hoge mate een zakelijk en pragmatisch karakter heeft”

1). Er wordt tegenwoordig heel nuchter – 'realistisch' – over ontwikkelingssamenwerking gedacht. Van bevlogen ideeën en ambitieuze blauwdrukken om de structurele ongelijkheid tussen Noord en Zuid resoluut op te heffen is geen sprake meer. De bestaande internationale economische orde staat nauwelijks nog ter discussie. In plaats daarvan wordt er een pleidooi gehouden voor een gedifferentieerd beleid dat rekening houdt met de per land verschillende situaties en is de aandacht verschoven naar de economische orde en het economische beleid van de ontwikkelingslanden zelf. Hoe is deze nieuwe visie op ontwikkelingssamenwerking te verklaren?

Een belangrijke oorzaak is dat de verschillen tussen de ontwikkelingslanden sterk zijn toegenomen. De derde wereld vormt geen homogeen blok, zoals voorheen wel gedacht werd. Er bestaan grote verschillen in economische groei. Sommige derde-wereldlanden hebben een redelijk florerende industriële sector en zijn relatief welvarend, terwijl andere nog geheel afhankelijk zijn van de landbouw en een zeer lage levensstandaard hebben. Ook bestaan er verschillen in economische orde. Markteconomieën staan tegenover centraal geleide volkshuishoudingen. Behalve verschillen in welvaart en economische orde zijn er ook belangtengstellingen tussen de ontwikkelingslanden. Zo zijn sommige gebaat bij een hoge prijs voor een bepaalde grondstof (de exporteurs), terwijl andere juist profijt hebben van een lage prijs (de importeurs).

Een andere oorzaak is dat er in de Westerse wereld een politieke restauratie heeft plaatsgevonden. Het marktmechanisme en het particuliere initiatief worden weer van cruciale betekenis geacht voor economisch succes. Het veranderen van de economische orde en het reguleren van prijzen en handelstromen ten gunste van de ontwikkelingslanden is volgens de heersende politieke opvattingen taboe. Vooral de Verenigde Staten zijn ervan overtuigd dat de armoede in de derde wereld alleen overwonnen kan worden door een vrije wereldhandel en door ruim baan te geven aan de markteconomie. In deze visie past een terughoudende rol van de Westerse overheden. Hulp zou alleen gegeven moeten worden als de benodigde middelen niet in de particuliere sector kunnen worden aangetrokken.

Een laatste oorzaak is gelegen in het feit dat de internationale grondstoffenovereenkomsten en kartels – die de peilers zouden moeten vormen van een nieuwe economische orde – op een fiasco zijn uitgelopen 2). De internationale overeenkomsten inzake tin, suiker, rubber, koffie en cacao faalden omdat de aangesloten landen zich niet hielden aan de afgesproken exportquota of omdat de bodemprijs niet langer gehandhaafd kon worden vanwege een tegenvallende vraag. Het koper-, bauxiet-, fosfaat-, en uiteindelijk ook het oliekartel gingen aan dezelfde problemen ten onder. Daarnaast worden de pogingen van ontwikkelingslanden om voor hun producten hoge en stabiele prijzen af te dwingen in een aantal gevallen bemoeilijkt doordat in de Westerse landen in rap tempo (synthetische) substituten voor grondstoffen ontwikkeld en geproduceerd worden.

Nu er weinig perspectief is op structurele hervormingen van de wereldeconomie, moet binnen het raamwerk van de bestaande orde naar wegen gezocht worden om de economische groei in de ontwikkelingslanden te bevorderen. Het welslagen van de 'rea-

listische' ontwikkelingssamenwerking hangt in de eerste plaats af van het interne beleid van de derde-wereldlanden. Voor alles is een goed bestuur en een stabiel politiek klimaat belangrijk. Verder moet hoge prioriteit gegeven worden aan de infrastructuur en het onderwijs. Deze factoren zijn immers van essentieel belang voor de economische opbouw. Van cruciaal belang is ook dat de overheid van een ontwikkelingsland de boeren goede prijzen biedt ten einde de landbouwproductie te stimuleren. Ook zou zij een restrictief importbeleid kunnen voeren waarbij luxe consumptiegoederen geweerd worden. Daarnaast kan het consumptiepatroon zo beïnvloed worden dat meer gebruik gemaakt wordt van de nationale produktiefactoren. Ten slotte zou de overheid bestaande ongelijkheden kunnen proberen te verminderen (bijvoorbeeld tussen kleine boeren en grootgrondbezitters) en maatregelen kunnen treffen om de bevolkingsgroei af te remmen.

Daarnaast blijft het echter noodzakelijk dat het Westen kapitaal en technologie overdraagt. De steunverlening zou vooral gericht moeten zijn op de verbetering van de infrastructuur, de politieke en bestuurlijke instituties en het onderwijs. Verder zou zij complementair moeten zijn aan particuliere leningen en investeringen. Het gevaar dreigt evenwel dat de hulp in het niet valt bij de enorme schuldenlasten waaronder verschillende ontwikkelingslanden gebukt gaan. Om het schuldenprobleem weer enigszins hanteerbaar te maken (het gaat om ca. \$ 1.000 mrd.), zou het raadzaam zijn de debiteurlanden te verdelen in zeer arme, arme en relatief rijke categorieën en criteria op te stellen welke schulden op welke termijn tegen welke rente zouden moeten worden afgelost 3).

In de derde plaats zouden de Westerse landen hun markten toegankelijker moeten maken voor import uit de derde wereld. Door tarifaire en non-tarifaire handelsbelemmeringen schermen zij een deel van hun markten af. Het multivezelakkoord – bedoeld om de export van textiel en kleding uit de derde wereld aan banden te leggen – is een berucht staaltje van protectionisme. Verder dumpen de Westerse landen soms met behulp van exportsubsidies hun (landbouw)overschotten op de wereldmarkt waardoor de prijs van de betreffende producten sterk daalt. Het afwijzen van een nieuwe internationale economische orde en het pleidooi voor vrijhandel zijn in flagrante tegenspraak met de praktijk van handelsbelemmeringen en exportsubsidies.

Als het interne beleid van de ontwikkelingslanden en de Westerse steunverlening goed op elkaar worden afgestemd, er coulante schuldenregelingen getroffen worden en de handelsbelemmeringen voor export uit de derde wereld opgeheven worden, dan kan een zakelijke ontwikkelingssamenwerking haar vruchten afwerpen. De ontwikkelingslanden kunnen niet op eigen kracht hun problemen oplossen. Hun welvaart kan alleen toenemen als het Westen concessies doet. Arm is afhankelijk van rijk.

J.H. Hoogteijling

1) Citaat uit de toespraak van de Nederlandse minister voor Ontwikkelingssamenwerking, P. Bukman, gehouden op de conferentie „North-South co-operation in retrospect and prospect” op 23 april 1987 te Paterswolde.

2) Zie L. van der Geest, Oude internationale economische orde, *ESB*, 12 maart 1986, blz. 265.

3) Vgl. Bukman, op.cit.